

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

КАЧАНДА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 339.13

**ВПЛИВ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Автореферат

дипломної роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Миколаїв
2019

Магістерська робота є рукопис

Роботу виконано на кафедрі економіки підприємства факультету економічних наук Чорноморський національний університет імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України

Керівник роботи:

доктор економічних наук, професор
Кузьменко Олександр Борисович,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Рецензент:

доктор економічних наук, професор
Евчук Людмила Анатоліївна
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Захист відбудеться «19» лютого 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні екзаменаційної комісії кафедри економіки підприємства факультету економічних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, навчальний корпус №10, ауд. 10-314.

З магістерською роботою можна ознайомитися у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В сучасних умовах стабілізації економіки України посилюється антропогенне навантаження на довкілля, що породжує проблеми не ефективного розвитку аграрного виробництва в сфері використання земельних, трудових, матеріальних ресурсів, відповідно існує необхідність в нових підходах у розв'язанні даної колізії. За таких умов на перший план виноситься екологічна спрямованість аграрного виробництва, яка на думку фахівців, має перевагу перед економічною користю.

Відзначимо, що особливість функціонування аграрного виробництва пов'язана із використанням в якості об'єкта виробництва ґрунт, рослини та тварини. Це зумовлює певну специфіку у процесі розподілу та споживання енергії і ресурсів. Недостатнє екологічне обґрунтування господарських рішень та їх спрямованість на досягнення лише економічної вигоди є однією з причин прояву негативних явищ в довкіллі, тому питання впровадження екологічно безпечних технологій є досить актуальним в сьогоденні.

Загалом стратегічний розвиток екологічно безпечного, ефективного аграрного виробництва полягає в тому, щоб вирішити важливу національну проблему, а саме забезпечити продовольчу безпеку в країні, наситити внутрішній ринок якісними екобезпечними продуктами вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників.

Теоретичні та практичні аспекти розвитку екологічно безпечного та ефективного аграрного виробництва досліджуються вітчизняними науковцями, а саме: В.Г. Андрійчуком, П.П. Борщевським, Д.І. Гнатковичем, В.В. Горлачуком, Б.М. Данилишиним, Д.С. Добряком, М.І. Долішнім, С.І. Дорогунцовим, М.І. Лавейкіним, Л.Я. Новаковським, П.Т. Саблуком, В.М. Трегобчуком, А.М. Третьяком, М.А. Хвесиком та інших. У працях цих науковців висвітлені загальні теоретико-методологічні та прикладні аспекти розвитку аграрного виробництва, окреслені проблеми та напрямки забезпечення ефективного розвитку аграрних підприємств ринкового типу.

У той же час, незважаючи на накопичені наукові здобутки та значний практичний досвід у сфері оцінки ефективності аграрного виробництва потребують

системних досліджень науково-методичні підходи оцінки еколого-економічної ефективності використання земель сільськогосподарського призначення та шляхи розвитку екологічно безпечного аграрного виробництва.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є узагальнення теоретико-методологічних основ ефективності аграрного виробництва, аналіз впливу на ефективність еколого-економічних чинників і розробка практичних рекомендацій щодо впровадження екологічно безпечних технологій в аграрне виробництво.

Для досягнення поставленої мети в роботі сформульовано і вирішено наступні завдання:

- узагальнити теоретико-методологічні основи ефективності аграрного виробництва;
- оцінити нормативно-правове забезпечення розвитку аграрного виробництва;
- узагальнити методичні основи оцінки ефективності аграрного виробництва;
- проаналізувати вплив еколого-економічних чинників на ефективність діяльності аграрних підприємств;
- обґрунтувати шляхи зростання ефективності аграрного виробництва на підставі розвитку екологічно безпечних технологій.

Об'єкт дослідження є процес зростання ефективності аграрного виробництва.

Предмет дослідження є теоретико-методологічні основи та практичні аспекти зростання ефективності аграрного виробництва.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою проведеного магістерського дослідження є основні принципи і положення економічної теорії про закономірності формування ефективності аграрного виробництва, фундаментальні положення економіки природокористування.

У процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи пізнання: монографічний – під час аналізу методик та підходів до оцінки ефективності аграрного виробництва; абстрактно-логічний – для здійснення теоретичних узагальнень та формування висновків; графічний – для узагальнення статистичних даних; економіко-статистичні методи – при вивченні впливу факторів на аграрне виробництво, при оцінці збитків від деградації земель та інші.

Основним методичним принципом, що використаний у роботі, є системний підхід, який характеризує включення в систему економічних інтересів аграрного виробництва соціально-екологічного вектора.

Наукова новизна одержаних результатів магістерської роботи полягає у розвитку теоретико-практичних підходів щодо підвищення ефективності аграрного виробництва за рахунок впровадження ресурсощадних технологій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

узагальнено:

-теоретико-методологічні основи ефективності аграрного виробництва за структурними елементами: технологічною складовою тобто рівнем використання новітніх технологій, економічною складовою спрямовану на прибутковість від використання земельних ресурсів, соціальною складовою – рівнем життя сільського населення та екологічною складовою забезпечують нарощування темпів виробництва екологічно чистої продукції, застосування еколого-безпечних й енергозберігаючих технологій в процесі господарювання на землі та ін.;

обґрунтовано:

-висновок про те, що нормативно-правове забезпечення аграрного виробництва потребує внутрішньої єдності всіх аграрних норм шляхом ліквідації прогалин та колізій аграрного законодавства;

-еколого-економічну ефективність від використання побічної продукції аграрного виробництва, зокрема залишків від зернових культур, які позитивно впливають на гумусний стан ґрунтів;

удосконалено:

-шляхи зростання ефективності аграрного виробництва на підставі розвитку екологічно безпечних технологій, які базуються на застосуванні безвідходних технологій переробки, оснований на комплексному використанні природно-сировинних ресурсів і технологічних відходів;

набула подальшого розвитку:

- комплексна система еколого-безпечних технологій аграрного виробництва на засадах ресурсо-ощадної діяльності аграрних підприємств, яка побудована на

принципі раціонального використання побічної продукції із метою зменшення витрат, рівня відходів виробничого циклу та витрат.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати можуть бути використані органами законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання під час розроблення конкретних програм, методик, положень, вказівок та рекомендацій щодо підвищення ефективності використання аграрного виробництва на основі ресурсощадних технологій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки магістерської роботи доповідалися та обговорювалися на Всеукраїнській студентській конференції «Могилянські читання – 2018» присвяченій проблемам та перспективам соціально-економічного розвитку України (м. Миколаїв, 17 листопада, 2018 р.).

Публікації. За результатами дослідження було опубліковано 2 публікації загальним обсягом 0,32 д.а.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 92 найменування. Робота містить в основному тексті 14 таблиць, 13 рисунків та 32 формули. Обсяг магістерської роботи – 132 сторінок комп'ютерного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* розкриваються сутність та стан наукової проблеми, її значимість; обґрунтовано необхідність проведення дослідження, його актуальність; сформульовано об'єкт, предмет, мету і задачі, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У *першому розділі* – «Теоретико-методологічні основи ефективності аграрного виробництва» обґрунтовано економіко-екологічні засади визначення ефективності виробництва, встановлено, що сутність ефективного аграрного виробництва формують чотири основних аспекти: економічний, екологічний, соціальний, технологічний. Доведено, що при визначенні ефективності аграрного виробництва

важливо методологічно правильно визначити результати виробництва, які об'єктивно характеризують досліджуване явище. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвитку аграрного виробництва. Сучасна система аграрного законодавства є нестійкою, чимало актів аграрного законодавства мають декларативний характер і позбавлені регулюючого впливу, існує безліч дублювань створюють додаткові труднощі тощо.

У *другому розділі* – «Аналіз факторів впливу на ефективність аграрного виробництва в Україні» оцінено сучасний стан розвитку аграрного виробництва України, обґрунтовано, що непроста економічна та політична ситуація, що склалася сьогодні на Сході України, вносить відчутні корективи в аграрне виробництво. З одного боку, спостерігається спад економіки й недовіра інвесторів до українського ринку, з іншого – відкриваються нові можливості та перспективи для його розвитку у посткризовий період. За результатами 2017 року номінальний ВВП у доларовому еквіваленті становив \$ 112,3 млрд. (2982,9 млрд. грн.), що на 20,5% більше від показника 2016 року.

Аграрне виробництво України – це галузь із надзвичайно високим потенціалом до розвитку, яка, вимагає суттєвих структурних перетворень. Вагомим чинником впливу на ефективність аграрного виробництва є якісний стан сільськогосподарських угідь. Слід зазначити, що товщина гумусового шару за останнє десятиліття зменшилася на 20 %, майже 40 % від загальної площі земельних ресурсів України є забрудненими. Втрати продукції землеробства від ерозії перевищують 9-12 млн. т зернових одиниць, відтак еколого-економічні збитки в результаті ерозії перевищують 10 млрд. дол. Щорічно. Зрошувані землі дають близько 30% продукції рослинництва, проте останнім часом поливається лише 30-40% зрошуваних земель, і на 50% осушених земель проводиться регулювання водно-повітряного режиму, що негативно відображається на урожайності сільськогосподарських культур, зокрема, у зернових вона знизилась на 20%, а на осушених – на 32%. Відхилення вологості ґрунту від оптимальних норм на 10% веде до зниження урожайності зернових, цукрового буряку та картоплі до 20-25%. Врожайність на вторинно засолених ґрунтах (через використання для зрошення води

низької якості та порушення науково-обґрунтованих режимів зрошення й агротехнічних заходів) значно знижується, зокрема у зернових – у 1,5-2 рази; просапних – у 3-4 рази; у овочевих – майже у 5 разів. Отже, для утримання продуктивності землі необхідні довгострокові заходи. Так внесення органічних та мінеральних добрив має важливе значення для підвищення родючості ґрунтів. Так, завдяки органічним добривам, до ґрунту традиційно надходить 35–45 % елементів живлення. Для забезпечення бездефіцитного балансу гумусу необхідно щорічно вносити на гектар орних земель 14–15 тон органічних добрив, що наразі виглядає нереальним, так як здатність сільськогосподарських товаровиробників складає лише 0,1 /га. В Україні є негайна потреба оновлення технологічного парку, оскільки в селянських домогосподарств лише 19% з них мають техніку, в тому числі 31,3% плуг, 14,5% сівалку, 29,3% борону, 13,4% культиватор, 23,7% трактор. Близько 80 % технічних засобів, що залишилися в господарствах, відпрацювали свій нормативний ресурс. Через зношеність та технічну несправність до 25 % їх зовсім не використовуються. Зменшення кількості техніки та зниження рівня її технічної готовності призвело до підвищення навантаження у 1,5-2 рази, що значно затягує строки виконання робіт, порушує вимоги агротехніки та збільшує втрати врожаю.

Отже, що на ефективність сільськогосподарського виробництва впливає велика кількість різних факторів, кожен з них по-своєму впливає на функціонування і розвиток аграрного виробництва. Особливе місце посідають внутрішні та зовнішні фактори. Внутрішні залежать від результативності роботи управлінського персоналу і колективу підприємства, а зовнішні кількісно визначають рівень використання виробничих, фінансових та інших ресурсів.

У складі зовнішніх факторів переважають економічні. Це, передусім, зміна ситуації на фінансовому ринку, яке проявляється в зростанні ставок за кредитами, підвищенні заставних вимог, затягуванні розгляду заявок або відмові в кредитуванні, подовженні термінів переказу грошових коштів на рахунки підприємств по вже схвалених кредитах. Така ситуація викликає відтік великих інвесторів, перенесення термінів інвестиційних програм або ж відмову від їх реалізації, що, власне, не дає галузі піднятися на більш високий ступінь

технологічного розвитку. Фінансова система обмежує агропідприємства не лише в інвестиційних кредитах, але і в кредитах на поповнення обігових коштів, що призводить до скорочення виробництва і стагнації сільського господарства.

У *третьому розділі* – «Шляхи підвищення економічної ефективності аграрного виробництва» обґрунтовано пропозиції щодо запобігання збитків від деградації земель сільськогосподарського призначення, а саме доведено, що органічні добрива (солома, рештки стебла, гичка та інше) залишаються найбільш перспективним шляхом відновлення родючості ґрунту. За гумусним еквівалентом одна тонна соломи відповідає 2,7 т підстилкового гною або 7,3 т зеленого добрива. Солома стерні висотою 10 см після збирання врожаю має вагу 500-800 кг/га. Підраховано, що в ґрунт у цьому разі потрапляє 50 кг/га органічної речовини з масою коренів 40 кг/га, що забезпечує економію витрат на органічних добривах близько 50 грн/га. Отже, солома є ефективним засобом підвищення родючості орних земель, підтримання бездефіцитного балансу гумусу і поживних елементів, додатковим резервом органічних добрив. У зв'язку з цим значна частина соломи в той чи той спосіб має повертатися як добриво у біологічний кругообіг.

Перспективним напрямом для розвитку аграрного виробництва є ресурсощадні технології як є значно наукоємніші, але вони передбачають зменшення наполовину обсягів застосування агрохімікатів. Для їхньої реалізації обов'язково потрібно освоїти сівозміну, яка передбачає поле багаторічних бобових трав. Це дозволяє знизити на 30-50% норми внесення мінеральних добрив та певною мірою обсяги використання засобів захисту рослин. Урожайність за цих технологій майже не зменшується, порівняно з інтенсивними.

Ресурсощадна діяльність аграрного підприємства – це система технічних, технологічних, організаційних, економічних, соціальних заходів і засобів, спрямованих на раціональне використання усіх видів ресурсів, виходячи з існуючого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин з екологічно безпечним впливом на навколишнє середовище.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання наукового завдання щодо підвищення ефективності аграрного виробництва, що базується на врахуванні дестабілізуючих та стимулюючих зовнішніх та внутрішніх факторів на результати роботи аграрного підприємств. За результатами роботи зроблено наступні висновки:

1. У процесі вивчення наукових праць та здійснених теоретичних узагальнень було виявлено, що не існує однозначного тлумачення сутності ефективності аграрного виробництва. Обґрунтовано розглядати її як одержання максимальної кількості продукції з одного гектара земельної площі, від однієї голови худоби при найменших затратах праці і коштів на виробництво одиниці продукції. Ефективність включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва, в ній відбиваються також якість продукції і її здатність задовольняти ті чи інші потреби споживача.

2. Обґрунтовано, що аграрне виробництво має свої специфічні особливості. Зокрема в сукупності факторів досягнення високоефективного господарювання особливе значення має земля як головний засіб виробництва, а в тваринництві — продуктивна худоба. Тому оцінка корисного ефекту завжди стосується земельної площі або поголів'я продуктивної худоби і співвідноситься з ними.

3. Враховуючи специфіку аграрного виробництва, розрізняють технологічну, екологічну, економічну і соціальну ефективність. Технологічна ефективність – це результат взаємодії факторів виробництва, що характеризує досягнуту продуктивність живих організмів, які використовуються в сільському господарстві як засоби виробництва. У рослинництві показниками технологічної ефективності є врожайність культур з одиниці посівної площі та основні параметри якості рослинницької продукції (вміст цукру в цукрових буряках, олії в насінні соняшнику, білка в зерні тощо). У тваринництві технологічними показниками ефективності є продуктивність худоби і птиці, а також основні параметри якості тваринницької продукції. Екологічна ефективність — це екологічний стан агроєкосистеми, рівень економічної родючості сільськогосподарських угідь. Екологічна ефективність

визначається шляхом співставлення величин екологічних результатів до понесених витрат. Економічна ефективність аграрного виробництва характеризується рівнем виробництва сільськогосподарської продукції — чим більше обсяг виробленої продукції при одночасному зниженні витрат праці й коштів, тим вище економічна ефективність землекористування. Соціальна ефективність відображає поліпшення соціальних умов життя людей.

4. Анексія АР Крим та м. Севастополя, бойові дії на Сході України негативно позначаються на показниках економічного розвитку аграрного виробництва, спричинили процес руйнування усталених зв'язків і структури аграрного виробництва України та принципів побудови виробничих відносин і розподілу доходів. Втягнення України у геополітичний конфлікт призвело до безпосереднього ускладнення аграрних відносин на території військового конфлікту, руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, втрати міжгалузевих та логістичних зв'язків у регіональному та зовнішньоекономічному просторі, обмеження у доступі до енергетичної сировини, а також суттєвого зростання інвестиційних ризиків. Не зважаючи на вище означене в умовах падіння промисловості основною рушійною силою став агрокомплекс. Саме збільшення питомої ваги сільського господарства в загальній структурі ВВП із 8,4 % у 2010 році до 13,8 % (+5,4 %) утримало економіку від дефолту.

5. Дослідження показали, що в ефективності аграрного виробництва відображується вплив комплексу взаємозв'язаних факторів, які формують її рівень і визначають тенденції розвитку. Встановлено, що сукупність стимулюючих зовнішніх і внутрішніх чинників забезпечує отримання високого економічного ефекту. Внутрішні залежать від результативності роботи управлінського персоналу і колективу підприємства, а зовнішні кількісно визначають рівень використання виробничих, фінансових та інших ресурсів. У складі зовнішніх факторів переважають економічні: зміна ситуації на фінансовому ринку, яке проявляється в зростанні ставок за кредитами, підвищенні заставних вимог, затягуванні розгляду заявок або відмові в кредитуванні, подовженні термінів переказу грошових коштів на рахунки підприємств по вже схвалених кредитах. До дестабілізуючих факторів

належать: ціновий диспаритет, розбалансованість регіонального АПК, послаблення конкуренції у сфері переробки сільськогосподарської продукції та ін.

Отже, зроблено висновок, що, на розвиток аграрного виробництва впливають безліч обставин, котрі спричинені факторами різного значення. Інформованість та вміння аграрних менеджерів вчасно і правильно реагувати чи попереджувати їх вплив є основою його стабільної діяльності. Саме тому необхідно систематизувати, узагальнити та вдосконалити класифікацію факторів відповідно, які є основними при прийнятті раціональних, обґрунтованих рішень щодо напрямків подальшого розвитку аграрного виробництва.

6. Проаналізований актуальний стан аграрного виробництва України, що відрізняється суттєвою спеціалізацією на певному сегменті продукції, що здатна забезпечити високі показники рентабельності, проте лише у короткостроковому періоді. При цьому, наявний стан ґрунтів України, тенденція до поширення ерозійних процесів дає можливість припустити можливість подальшого зубожіння земельних ресурсів и скорочення показників продуктивності.

7. Обґрунтовані практичні рекомендації щодо підвищення родючості ґрунту, а й, відповідно, і ефективності аграрного виробництва за рахунок використання побічної продукції (соломи, жмиху, яєчної скорлупи). Проаналізувай практичний результат при заміні непрактичного, та екологічно загрозового спалювання соломи до більш ефективного прикопування. Надана грошова оцінка отриманим при інтеграції цієї технології результатам.

8. Проаналізовано сучасний стан технічного забезпечення виробників сільськогосподарської продукції наблизився до критичної межі. За результатами аналізу даних вибіркового статистичного обстеження селянських домогосподарств лише 19% з них мають техніку, в тому числі 31,3% плуг, 14,5% сівалку, 29,3% борону, 13,4% культиватор, 23,7% трактор. Близько 80 % технічних засобів, що залишилися в господарствах, відпрацювали свій нормативний ресурс. Через зношеність та технічну несправність до 25 % їх зовсім не використовуються. Зменшення кількості техніки та зниження рівня її технічної готовності призвело до підвищення навантаження у 1,5-2 рази, що значно затягує строки виконання робіт,

порушує вимоги агротехніки та збільшує втрати врожаю. Підсумовуючи відзначимо, що технічне забезпечення більшості товаровиробників є недостатнім та потребує системного підходу щодо відтворення технічного потенціалу.

9. Встановлено, що проблема відновлення в ґрунті органічної речовини є досить гострою на сучасному етапі. При цьому доведено, що органічні добрива (солома, рештки стебла, гичка та інше) залишаються найбільш перспективним шляхом відновлення родючості ґрунту. За гумусним еквівалентом одна тонна соломи відповідає 2,7 т підстилкового гною або 7,3 т зеленого добрива. Виходячи з того, що ціна однієї тонни соломи складає 350 грн., зелених добрив – 700 і підстилкового гною – 500 грн., економічна ефективність застосування перевищує вищевказані добрива в 4-10 разів. Солома стерні висотою 10 см після збирання врожаю має вагу 500-800 кг/га. Підраховано, що в ґрунт у цьому разі потрапляє 50 кг/га органічної речовини з масою коренів ще 40 кг/га, що забезпечує економію витрат на органічних добривах близько 50 грн./га. Результати наукових досліджень і практичний досвід застосування незернової частини врожаю переконливо доводять, що солома є ефективним засобом підвищення родючості орних земель, підтримання бездефіцитного балансу гумусу і поживних елементів, додатковим резервом органічних добрив. У зв'язку з цим значна частина соломи в той чи той спосіб має повертатися як добриво у біологічний кругообіг.

10. Обґрунтовано, що перспективним напрямом для розвитку аграрного виробництва є ресурсощадні технології як є значно наукоємніші, але вони передбачають зменшення наполовину обсягів застосування агрохімікатів. Для їхньої реалізації обов'язково потрібно освоїти сівозміну, яка передбачає поле багаторічних бобових трав. Це дозволяє знизити на 30-50% норми внесення мінеральних добрив та певною мірою обсяги використання засобів захисту рослин. Урожайність за цих технологій майже не зменшується, порівняно з інтенсивними.

Ресурсощадна діяльність аграрного підприємства – це система технічних, технологічних, організаційних, економічних, соціальних заходів і засобів, спрямованих на раціональне використання усіх видів ресурсів, виходячи з

існуючого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин з екологічно безпечним впливом на навколишнє середовище.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

1. Качанда Т.М. Вплив еколого-економічних проблем на діяльність сільськогосподарських підприємств / Т.М. Качанда // Могилянські читання-2018 XXIV Всеукраїнська науково-методична конференція [Економічні науки] –м. 12-17 листопада 2018. – С. 99-103

АНОТАЦІЯ

Качанда Т.М. ВПЛИВ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю 076 «Підприємництво, біржова діяльність і торгівля» – 2019.

Обґрунтовано, що аграрне виробництво має свої специфічні особливості. Зокрема в сукупності факторів досягнення високоефективного господарювання особливе значення має земля як головний засіб виробництва, а в тваринництві — продуктивна худоба. Тому оцінка корисного ефекту завжди стосується земельної площі або поголів'я продуктивної худоби і співвідноситься з ними.

Ключові поняття: екологічна безпека, аграрне виробництво.

SUMMARY

Kachanda T.M. EFFECT OF ECONOMIC AND ECONOMIC ASPECTS ON THE EFFECTIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCTION ACTIVITY. - Manuscript.

Research on obtaining an educational qualification level of the master's degree in specialty 076 "Brewing, stock trading and trade" - 2019.

It is substantiated that agrarian production has its own specific features. In particular, in the aggregate of factors for the achievement of highly effective management, land has a special importance as the main means of production, and in livestock production is a productive cattle. Therefore, the assessment of the beneficial effect always refers to the land area or livestock of productive livestock and relates to them.

Key concepts: environmental safety, agrarian production.